

ב

מאָר חכמה

עניני מקואות

— א —

בענין מי בארות דידן:

מאָר חכמה

זשעה שהגשמים יורדים — הם יורדים על ההרים ועל המשור ועל
הזקעה גם יחד.

ואלמלא שהי' שטח האדמה שאנו דורכים עלי' חזן קשה, קרקע שאינה ראוי'
לזלוע — היו מי הגשמים מתלקטים ומתקבלים על הארץ — וממי הגשמים
שיורדים צמשך שנה אחת, הי' כאן חגס מים על פני כל התצל — למשל ז' או
ג' טפחים צעומק.

אלא שהקרקע שאנו דורכים עלי' קרקע ראוי' לזלוע היא — וארעא
חלחולא מחלחלא — והמים יורדים דרך חלחולי וחלולי הקרקע למטה בארץ
לחוך הארץ.

ואלמלא שהיתה כל הארץ צעמקה קרקע ראוי' לזלוע עד התהום, היו מי
הגשמים הללו יורדים דרך נקצי הארץ, כמו מים הצלועים צספוג — עד התהום.

אלא שהארץ צעמקה היא שטחים שטחים — יש כאן שטח קרקע ראוי'
לזלוע כמו עשר אמות עמוק על פני הארץ, ותחתיו שטח של קרקע שאינה ראוי'
לזלוע, ותחתיו שוב שטח של קרקע ראוי' לזלוע, וכן להלאה תמיד בחוזר חלילה.
והשטחים הללו אינם מתקטים ומתחלקים בשוה, אלא עולים ויורדים מעלה
ומטה — בדרך הרים וזקעות.

והליור הרלוף, הוא ליור של חוך הארץ, אם הי' זכחנו לזקוע ולחתוך את
הארץ צסכינא חריפא — לראות איך השטחים הולכים מלמעלה למטה.

השטחים השחורים הם שטחים של קרקע שאין ראוי לזלוע מים, כגון נורים וטיע קשה — השטחים העלואים בקו לקו הם השטחים של קרקע ראוי לזלוע, וארעא חלחולא מחלחלא.

[א] הוא מעין צוקע מלד הכר מחמת דוחק המים שזשטח א' שגבהו ממואלא המעין.

[ב] הוא מעין הצוקע צהר מחמת דוחק המים שזשטח שלישי שגבהו ממואלא מים ז', ושניהם מתכנסים צנחל וגמשכים במדרון אל תוך הכר מתחת אחורי הכר.

וכל שטח משטחים הראוים לצלוע, מלא וצלוע ממים עד מחלה או יותר
או פחות — וזשטח הגשמים גובה המים מחגלל בגובהו — צפרע זשטח העליון
לפי שהגשמים יורדים לתוכו דרך חלחולי הארץ.

והמעיונות המתבקעים מזדדי ההרים, הם מתבקעים מכח דוחק המים
הללו, לפי ששטח הקרקע הראוי לצלוע גובה מזל ההר — ודוחק המים מכריח
אותם לבקוע להם דרך, דרך לדי ההר — ופעם שטח הראשון דוחק כמו המעין
המסומן ב'אות א' — ופעם שטח הג' או הב' דוחק כמו מעין המסומן ב'אות
ב' — ואלו המעיונות המה המקור לנהרות דעלמא — כמו שמאזיר.

ולדינא לא איכפת לנו כלום בכל המעשה הארוכה הזאת — אין לנו עסק
בתולדות המים אשר צות וך הארץ בחלחולי דארעא — יצואו מאיזה מקום
שיצואו, תורת מעין עליהם — וב"כ הב"י והוצא צש"ך צסק"א כי הצארות
שלנו תורת מעין עליהם לכל דבר — והעם אפשר משום שכל המים אשר צתוך
הארץ מחוצרים סוף כל סוף אל התהום, וא"כ צודאי הנוטפים הללו אשר זשטח
הא' והב' והג' אשר קרוצים לנו, מעועא דמעועא הם.

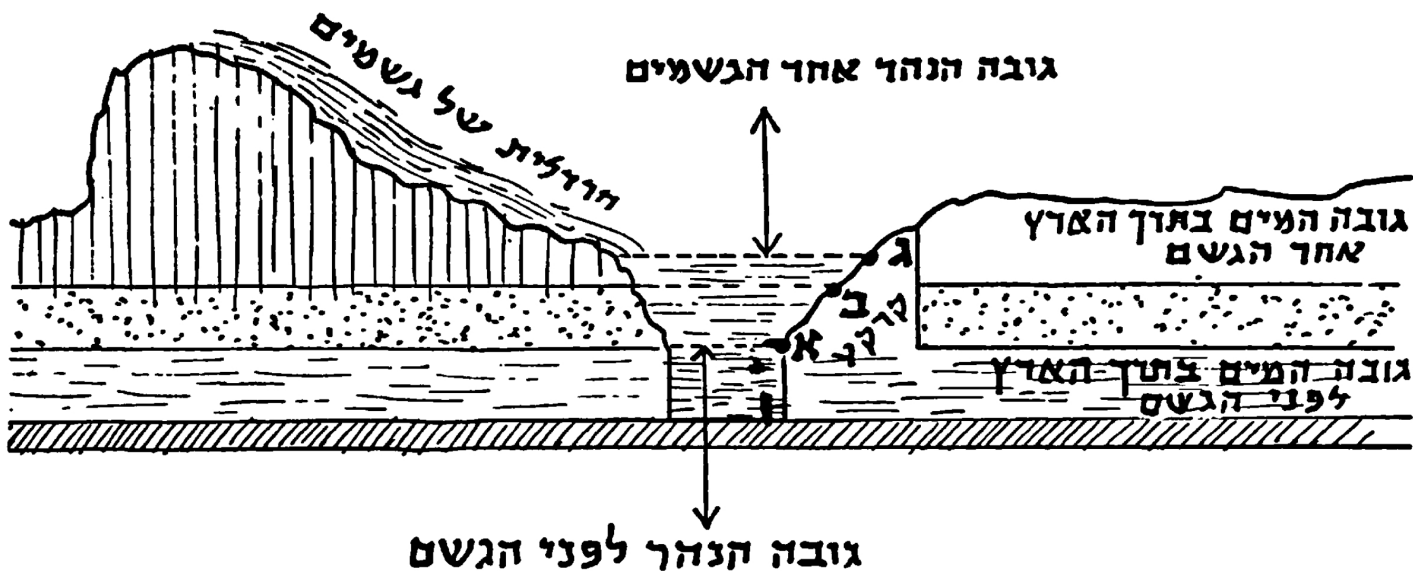
ועתה לכו ונחקורה מה נהנה זשטח גשמים — משמים יורד למשל ענף
של גשמים על ההרים — ההרים הללו מצלצלים ומוליכים את המים צחרדלית
של גשמים לתוך הנהרות.

אמנם לא כל הגשמים, רק חלק מהם.

בחלק האחר הוא מתחלחל לתוך חלחולי הארץ שהמה המקור להמעיונות
שמהם נזונים הנהרות ואשר הנהרות מחוצרים עמהם דרך חלחולי הארץ.

נמצא שמחציתם של הגשמים יורד לתוך הנהר להדיא דרך קעפרם
וחרדלית של גשמים זשפוע ההר.

ומחציתם של הגשמים יורדים לתוך הנהר שלא להדיא, דהיינו
שמחלה יורדים דרך נקצי הארץ ומנקצי הארץ הם מתחלחלים לתוך הנהר. כזה:

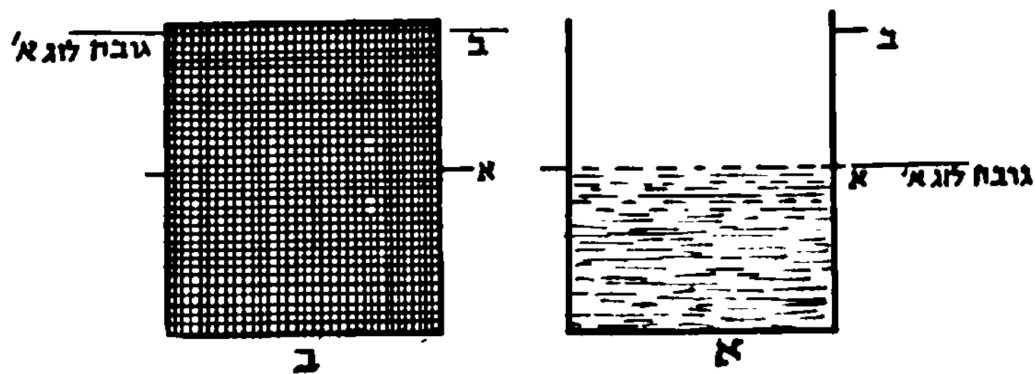
דהיינו לפני הגשמים, המים בתוך חלחולי הארץ ונהר המחוזר עמהם גבהם עד נקודה א' — ואחר הגשמים המים בתוך חלחולי הארץ עומדים עד נקודה ב' מחמת המים המתבקעים מן הגשמים היוורדים על מישור הארץ.

ואלמלא שלא הי' כאן עוד חרדלית של גשמים ששופך לה די א' לתוך הנהר, הי' גם גובה הנהר עד נקודה ב'.

אלא שיש כאן חרדלית של גשמים ג"כ השופך להדיא, וא"כ גובה הנהר הוא נוסף על גובה המים בתוך חלחולי הארץ — עד נקודה ג'.

והמים מתחלקים, מחציתם שוטף להדיא ומחציתם דרך חלחולי הארץ.

וחא חזי, למשל אם יש כאן שני כלים השווים לגמרי בעומק צרוב ואורך, ומחזיקים למשל ב' לוגים — כלי הא' חלול לגמרי, וכלי הב' מלאה סמרטוטים וספוגים — הצולעים את המים.

אם ישפך אדם לוג אחד לכל כלי וכלי — אז יעמד המים בכלי הא' עד נקודה א'. אמנם בכלי הב' יעמד עד נקודה ב' — כי הסמרטוטים והספוגים יכריחו את גבולו.

ונמלאה למד — שצטפה שטפה אחד שוטף להדיא בתורת חרדלית של גשמים לחוך הנהר, שהוא כמו כלי חלול סימן א', אם אותו טפה צעלמו הי' מתמלא ומצלצץ דרך נקבי הארץ אשר היא כמו כלי ב', גובה המים בתוך הארץ — וממילא גם צהר יהי' ב' עפחים.

ונמלא, כשיורד טפה של גשמים מי חרדלית, זו צטפה יורד טפה אחד ומצלצץ לחוך הארץ. אמנם גבול של טפה זה מחמת גוש הארץ שדומה לספוג — נעשה לב' עפחים — וע"י חצורי גידי הארץ לחוך הנהרות (כרש"י בחגיגה כ"ב) מגזיה את הנהר לב' עפחים.

ונמלא שהנהר מגזיה עלמו ג' עפחים — ב' עפחים ע"י חלחולי הארץ שדין מעין עליהם, וטפה מחמת חרדלית של גשמים.

והיינו דאמרו אין טפה יורד מלמעלה (חרדלית של גשמים) שאין עפחיים יורדים כנגדו מלמעלה (ארעא חלחולא מחלחלא) והיינו דאמרו נהרא מכיפי' מיצרך. פי' מגיד הארץ וחלחולי'.

והשחא דאחינא להכי יתיישב קושית הח"ס צסי' ר"צ — דהחינה בשעת
הגשמים חבל בשעת הפשרת שלגים איך אפשר לומר אין טפח יורד מלמעלה וכו'.
דהא בטעם כמ"ש בתשו' הרא"ש ומוצא צצ"י משום דאזיר העולם מתלחלח —
והחינה ציוס הגשם וציוס השלג בעלמו אזיר העולם מתלחלח — אמנם ציוס
הפשרת שלגים השמש חמה על הארץ ואין כאן לחלוח ורעיצות באזיר —
ולפי הג"ל ניחא כמובן.

ואם כנים דברינו, יש ליישב כל פלוגתת הגמרא דנהרא מכיפי' מיצרך —
דהאיך אפשר שיבא כאן מחלוקה במליחות כזה.

אלא לפי הג"ל יש לומר דכ"ע מודים דנהרא מכיפי' מיצרך — אלא שרצ
ואצוב דשמואל יסברו דהמים הבאים מחמת מטר אף שהם מתבקעים בארץ
וארעא חלחולא מתלחלח מהם — אין להם דין מעין אלא דין מי
תמליות — וכדחניא דתוספתא במוצא צר"ש פ"א דהחופר צלד הנהר
הרי הן כמי תמליות — וס"ל ממילא דגם הב' טפחים העולים מלמעלה, מי
תמליות הן ולא מי מעין, דאפילו במקורם בחוף הארץ עד שלא הגיעו לנהר,
דין מי תמליות עליהם ולא דין מעין — והצריייתא דאין טפח יורד
מלמעלה וכו' אמת, אלא שלא אחמר בצריייתא זו מה דין של צ' טפחים העולים
מלמעלה, אם יש להם דין מעין.

ובזה פליגי שמואל דידי' אדידי' — וגמלא שרצ ואצוב דשמואל ושמואל
דידי' אדידי' יסברו דדין מי תמליות יש אפילו לצ' טפחים העולים מלמעלה.

וא"כ אין סתירה לרצ ולדאצוב דשמואל מצריייתא דסדר תעניות, דאין
טפח יורד מלמעלה וכו', אדרבה סייעתא יש — וכן יש להם סייעתא מאידך
צריייתא דתוספתא דהחופר צלד הנהר — וכן יש לדיוק מדברי רש"י בחגיגה כ"ב.
צד"ה ארעא חלחולא מתלחלח — שהחלחול בא מחמת הנהר — וא"כ לאידך
גיסא בשעת הגשמים רצוי הנהר בא מלד חלחול הארץ מחמת מי גשמים
המתמלטים לחוכם מלמעלה מן שטח הארץ.

והיינו דכ' מהר"י עראני בתשו' הידועה צסי' י"ע דצארות שלנו
אין להם דין מעין — לפי שרוב צארות שלנו באים מן המים אשר בשעת הראשון
של הארץ — שמתהוים ומתרחבים מחמת גשמים, וחלחול נהרות דעלמא.

וויס לעיין לדברי מהרי"ע אס הצארות הללו יש להם דין מעין ציומי דתשרי.

וצמם' תענית ב"ה: מחלק הגמ' בין שדה עבודה לשאינה עבודה, דשדה שאינה עבודה תהום יולא לקראתו דטפח מלמעלה בג' טפחים — משום דשדה שאינה עבודה יש כאן רצוי ארץ ומעט חלחולים, נמלא טפח במקום חלחול לגמרי מחזיק טפחיים ארעא חלחולא של שדה עבודה, לפי שנקצי' ועפרה מחלה על מחלה, משום דשדה עבודה הארץ מרופרף מחמת החרישה ויש כאן מעט עפר — ושדה שאינה עבודה, שנקצי' ועפרה שליש נקבים ושני שלישים עפר — עולה מלמטה ג' טפחים — וק"ל

ושם צהענית היינו טעמא דעולה, משום דלאידך גיסא חלחול הארץ הוא מחמת הנהר ג"כ — כדאיתא ברש"י חגיגה כ"ז — וא"כ אס הנהר מתגבר טפח מחמת חרדלית של גשמים היורד מדליו של בר — חלחול הארץ מתגבר לב' או ג' טפחים — אס שדה עבודה או שדה שאינה של עבודה.

וק"ל דשפיר יש לדייק פירוש זה גם בדברי רש"י צמם' תענית ע"ש.

וז"ל מהרי"ם בה"ב סימן י"ח:

שאותם גדולים חששו לכמה מקואות שנקרקע שם מי תמליות שחופרים בעומק, ומי גשמים הנצלים בקרקע מתמלים לאותה גומא. ועל הרוז הם מלוחים מעפרותי הארץ וכו'.

וכ' שם על דברי המהרי"ק שהביא הב"י והש"ך צסק"א, שצארות שלנו דין מעין להם — וז"ל:

ותמי' לי על הרב ז"ל איך יסבור דכל הצארות כשרים למי חטאת, א"כ למא החכמה באר אחאז (פ"ה פ"ה) שכשרה וכו' — וגם מעטם זה רוצ הצארות פסולין למי חטאת — שאפ"י שיהי' באר מים חיים, יש צו הערובת מי תמליות, שמי גשמים מתמלים לתוכה בעמק הארץ, ולא אמרו אלא באר אחאז וכיוצא בה, שהיא כרוי' לתוך הסלע שאין שם מי תמליות כלל — ועי"ש שהאריך.

נמלא שמהרי"ע חולק על המהרי"ק שהוצא צסק"א וס"ל דצארות שלנו דין מי תמליות יש להם — ואינם מטבין אלא צאצורין.

וכוצאו דבריו בפתחי תשובה ס"ק כ"ח — ושם הביא תשובה מצעל משכנות יעקב ג"כ דכוותי', וכן הביא בלחם ס"ק ע"ד דברי צעל גנת ורדים בספרדי — וצעל גדולי עכרה צזה.

ובשוי"ת למח לרק וכן כהל' מקואות לרצונו בעל דברי חיים העלה להחמיר בדברי מהרי"ט, והרצה מן האחרונים חולקים.

וא"כ יש לעיין אם שופכים שאוצים חמים לתוך מעין לחמם אוחו, והשאוצים הללו מגביהים את גוצה המים לאיזה מינוטען ואח"כ זוחלין מתחת הארץ, נמלא שאין לעבול חלא אחר ששבו המים לגצוהן ה"ר ש"ן — דאל"כ יש כאן חשש גדול של זוחלין — וכן העלה הגאון מחוסע במקוה עברה. ולשיטה הסוברת דמקוה זוחלת אינה מעברת שאוצין — יש לעיין אי שרי בכלל לשפוך שאוצין למקוה של צאר לשיטת המהרי"ט, צפרע כי מהרי"ט בעלמו מחמיר שלא להתיר זריעת שאוצין במקוה זוחלת, משום שהיא פסולה לעצילת אדם, וא"כ אינה מעברת שאוצין ג"כ — כשיטת הרא"ה אשר כבר הזכרנו, דמקוה מרודדת אינה מעברת את השאוצין.

ולשיטת מהרי"ט שצארות שלנו יש להם דין מי תמליות, אפשר לומר דהיינו טעמא דמן הח"ם שכתב על מקוה של מי גשמים בנוי' שא"א לחוש בה חשש דזוחלין בג"ל, דלית דעז מינה.

אמנם הרצה מן האחרונים חולקים על המהרי"ט, ועוז לעיין בדברים הללו לעתות הפנאי כי הדברים נלרכים.

ועוד יש כאן דברים — וגדנר מהם בזמן אחר — בעזרי"ת.

— ב —

הנה כבר כתבתי דהמהרי"ט חולק על המהרי"ק שהוצא צש"ך סק"א, וס"ל דצארות דיון החפורים בקרקע אין להם דין מעין, חלא דין מי תמליות — דהיינו דין מי גשמים — וכמה מן גדולי האחרונים מחזיקים בשיטתו

ואני פה בצית החולים צלי ספרים לעיין — חלא שלכאורה נראה להביא סמוכים לדברי מהרי"ט הללו ממקום אחר.

והוא, דהר"ש פי' מחני' דנדל צפ"ה, דרצה עליו אין הפי' דרצה עליו מים שאוצים — חלא הפי' דרצה עליו היינו שעשה צריכות, והולך את המעין צעלמו צאותן צריכות שחפר — דצאותן צריכות אינו מעהר בזוחלין חלא

צאש צורן — וכשיעת הר"ש ס"ל למחר"ם מרענצורק צתשובה אשר צמרדכי
ס' חשמי' צהלכות נדה שלו צפ"צ דצבועות —

וכי נמי הציא הרשצ"א צחדושיו צמס' שצח ד' ס"ה, חוספתא מעין
שהי' נר וחקקו ופעשאו רחצ מעבר צאש צורן ואינו מעבר צזוחליו
אלא צמקום שהיו יכולין לילך שם מתחלה עיי"ש — וכבר
כתב צשמלה סק"ה דהיא היא החוספתא שממנה נסתייע הר"ש צפירושו
צמתני' דנדל.

וא"כ נמלא דהר"ש ומהר"ם מר"צ והרשצ"א וכנראה גם צמרדכי ס"ל
דבחופר צור צקרקע ומוליך צה מעין — אף שדין מעין עלי' דמים הללו לעבר
צכ"ש, אמנם אין דין מעין עליהם לעבר צזוחליו — ושלא
כדברי מהרי"ק צדין צארות שלנו.

ואמת שאין זה לגמרי כדברי מהרי"ט ג"כ — דהא לדבריו צארות שלנו
לגמרי דין גשמים עליהם, הן לפנין כ"ש והן לפנין צזוחליו.

ובהה צצ"ח צענינא דרצו נועפין על הצוחליו, הציא דברי המהר"ם מר"צ
הג"ל אשר צמרדכי, וכ' דדבריו חולקים על שיטת מהרי"ק כג"ל — והניח
הדבר צל"ע לדינא.

ולפי הג"ל גם הר"ש והרשצ"א ס"ל כן — וכבר העיר על זה צשמלה
סק"ה — וא"כ נראה לכאורה דלשיטתם צארות דידן החפורים צידי אדם
אינם מעברים צזוחליו.

וא"כ הי' לחוש צבעלת שאוצין חמין למקוה של צאר משום צוחליו,
כמש"כ צדפים הקודמים.

אלא שהי' מקום לומר דזה מקרי צחילה שאינה נכרת, שמפורש
דינה צשו"ע סעיף נ"א, דכשרה. ומפורש שם דזחילה שאינה נכרת מקרי כשרה
נבלעים צקרקע מעע — והוא מדברי הרשצ"א שכ' דאם אי אחת
אומר כן, אין לך מקוה מים כשר — שהקרקע צולע ומתחלחל מעט מעט — ולא
מנינו צשום מקום שצריך לעשות צור סיד שאינה מאצד עפה.

אמנם כבר האריך צפי' דברי הרשצ"א הללו רצינו הח"ס ז"ל בחשו' סי' ר"ד, וצירר שזחילה שאינה נכרת, כל זחילה שאינה מולכת את המים הזוחלין למקום חלול ופנוי, אלא מזלעת את הקרקע צמים.

וא"כ לכאורה נראה דדברי הרשצ"א הללו אינם שייכים בצאח המתחלחל דרך חלחולי דארעא חללה, כמ"ש רש"י בחגיגה כ"ז — א"כ המים הנשפכים לחוכו למעלה מגזבו מתחלחלים דרך גידי הארץ למקום חלול ופנוי, דהיינו לחוך הגהרות המחוזרים אל הצאח, ואשר גבהם כגובה הצאח.

אלא שלאידך גיסא אפשר שזה מקרי כמו זחילה ממקום למקום, ולא מקרי זחילה לדעת כמה פוסקים, וכמ"ש בלחם ס"ק ע"ו, ובשמלה ס"ק פ"ח להציא ראי' שגם החשצ"ן ס"ל כן.

— ג —

בענין פסול שנוי מראה במעין:

בשבוע זו סיימנו פרק המביא בעזה"ת — ובכל הגמרות נדפס בפירוש בסיומא דפרקא לאמר; הדרן עלך פרק המביא קמא — נחזור אותך פרק המביא — שמע מינה שצריך לחזור הפרק בסיומו.

לפי דעתי הי' טוב ומועיל לעשות החזרה הזאת באופן אשר אציע, דהיינו לחזור וללמוד בעיון את הרא"ש — ושו"ע סי' קמ"ב וסור סי' קמ"א באבן העזר.

למחר אי"ה בליל ש"ק אחר הסעודה אלמוד פסקי הרא"ש מתחלת מס' גיטין שעה אחת קלה יחד עם מי שירצה, ועוד פעם אחד בימי השבוע.

ברא"ש הלכות מקואות ילמדו עד פסקא ט' מעין שהעבירו על גבי השקת, ובשבוע הבעל"ט נתחיל במס' גיטין שמעתא דצנור שהוא עיקר גדול בהלכות מקואות, וצריך ללמדה בעיון.

נתקשה לי כיום על שיעור הראצ"ד דס"ל דפסול דשנוי מראה אינו פוסל אלא צמקוה של מי גשמים אצל לא צמעיין — וכך נפסק להלכה בשו"ע סי' ר"א סעיף כ"ח. וקשה לי ממה דאיתא צמס' חולין דפ"ד. בפירוש דמעין של שאר

משקין לא אקרי מעין ופסול לעצילה. ועל כרחך שא"א לומר דשאר משקין כגון דם דמיני' איירינן שם, נוצעין מן הארץ בתורת מעין, אלא ע"כ דמיירי שדם נפל למעין ונשתנה מראיתו של מעין, וזה פסול. ומוכח דהיא פסול דאורייתא, כמו שהוכיחו מכאן התוס' ביצמות פ"ג: ד"ה נתן סאה — כעת לא מלאתי מי שהעיר בזה — ואע"פ שמדברי רש"י במקומו יש ללמוד קלת ישוב, עדיין הדבר נריך עיון — ואולי ידע מי מכס למלא פשר דבר.

למחר ציוס עש"ק טוב הי' לגמור בעד מלאכת הלנור שיוליך מי הגשמים לבזר הסמוך למקוה — כדי לגמור את מקום עהרה דידן שעולה לנו כל כך בקושי צעו"ה.

עוד בענין הנ"ל —

נתקשה לי בדף הקדום שיטת הראש"ד שנפסקה להלכה בשו"ע דשנוי מראה אינו פוסל במעין מהא דחולין דף פ"ד.

ולכאורה קשה להבין שיטת הראש"ד גם בלא"ה ע"פ הסברא — דכל עיקר חילוי' דהראש"ד משום דפסול שנוי מראה לא הוזכר במשנה בפירוש אלא גבי מקוה ולא גבי מעין — דמג"ל להוליך מדיוק זה קולא גדולה כזו, דילמא לא שגא, ואיתקש מעין למקוה — וכבר נתקשה בזה בס' מקוה עהרה וצתפא"י.

והנה הרמב"ם ס"ל דהא דאמרינן ביצמות פ"ג דנתן סאה ונטל סאה כשר עד רובו דוקא — היינו אפי' בשאוצים, דלא כרש"י והרא"ש ושאר ראשונים דס"ל דהא דמכשרינן נתן סאה ונטל סאה עד רובו דוקא, מיירי צמי פירות, אבל בשאוצים נתן סאה ונטל סאה כשר עד עולם. ודעת הראש"ד בזה כדעת הרמב"ם כמו שמוצא צ"י וצש"ך ס"ק ס"ג.

ולכרמב"ם החלוק בין מי פירות לשאוצים הוא, דמי פירות אינם כשרים אלא צנתן סאה של מי פירות לתוך מ' סאה ונטל סאה וכו' — דהיינו דאינו ראוי לכפול עוד הפעם ולתן סאה של מי פירות ולטול עוד סאה — אמנם בשאוצים ראוי הוא לכפול הנתינה והנעילה י"ע פעמים ויותר, עד רובו — וממילא שגם הראש"ד יסבור כן.

ולדברי הרמב"ם משנה צ' צפ"ז דמקואות מיירי צמי פירות דוקא — וצנתן סאה אחת ונטל סאה אחת — דוקא — בלא כפל — והגמ' ביצמות מיירי בשאוצין, והם כשרים צנתינת כ מה סאים וצנעילת כ מה סאים, עד רובו.

זה נראה לכאורה דוחק — דהא בגמ' ביצמות קאי על האי משנה ב' פ"ז דמקואות — ומנא תימרא לחלק בסכינא חריפא ולומר דמחנייתין מיירי ממי פירות דוקא — והגמרא דקאי עלה משאובים דוקא.

ואפשר דהראש"ד יסבור דזה דצין בגמ' וצין מחנייתין איירי צמי פירות, אלא דמחנייתין איירי במקוה של מי גשמים, והגמ' איירי צמיעין ג"כ — וחלוק במקוה של גשמים נפסל צמי פירות בסאה א' ע"ג ארבעים, ומעין דוקא צ"ו צ"ו

נמצא דלפי זה גם הראש"ד יודה דכשרבו המי פירות על מי המעין, נפסל המעין — אם לא בתורת פסול מי פירות, עכ"פ בתורת צ"ו ל, דהא נחזקו מי המעין צמי פירות — ובעול ודאי שמוציא מעין מתורתו, וכי סלקא אדעתך דמי פירות יהיו יותר מיוחסין מנוטפין ושאובין שרבו על מי מעין מועטין שמצטלים לגמרי תורת מעין מעליו לט"ז ל"ח א"ל — למ"ד דס"ל דמעין אינו מעבר בכל שהוא אלא כלים — אבל לא אדם.

ולדברי הראש"ד הללו אפשר לומר דלר"ע אליבא דר' ישמעאל — לא מצעי' דמי שלגים שנפשרו אינם מעלים את המקוה, אלא אפילו פוסלים, ודינם כמים שאובים, ולא כמי פירות — אם נחן אותם בידים.

וראי' לדבר דר' יוחנן בן נורי אמר צמ"א פ"ז דאבן הברד כמים שאובים ואליבא דהראש"ד הכ"ל אפשר לומר דטעמו דשלג נחשב כמשקה ולא כאוכל — וס"ל דזה כת"ק ולא כעדוהו של ר"ע משמ" דר' ישמעאל — אמנם הא חינה שלג דאפשר לומר דהוא משקה משום שאפשר להריקו מכלי אל כלי כמו עיט הנרוק — וכן גם כפור שהוא גרגרים קטנים של ברד — ואולי גם גליד יחשב משקה, משום שאפשר להריקו מכלי אל כלי מחמת קטנותו — אמנם א"כ הברד שהוא גוש גדול של ברד צודאי שחשיב אוכל ולא משקה.

והנה משקים הצלופים באוכל צודאי כי חשובים כמו משקים הצלופים בצגום, דתלושים הם ונחשבים לשאובים — ויותר מזה שנינו צמחני' דהמסנק את העיט לדדים דאם תלש שאובים הם — אפי"ג דעיט הנרוק משלים את המקוה — ובכל זאת מים הפורשים בשעה שהעיט תלוש שאובים מקרי — ודוחק לומר דבעיט העצה מיירי שם, דכל כי האי גונא הי' לרבותינו הראשונים מפרשי המשנה לפרש — אלא דלא שנא צין עיט הנרוק לעיט העצה דזה — והיינו טעמא דעיט הנרוק ח"ו ש אין עובלין בו אלא בשעה שהמים לפני על

גביו, כדאיתא בסוף פ"ג וכדפי' הר"ש והרא"ש והתוס' בסוכה י"ט: — וכמו שאיפסק להלכה בשו"ע סעיף ל"ג — וא"כ המים הפורשים ממנו כחלושים שאז צ"ל הם, והכי חזינן ג"כ בכבר של תרומה גבי מי גזאים, דמים הפורשים ממנו לדעת, כחלושים הם חשובים.

וא"כ אין נפקא מינה בין טיט ובין חבץ הכרד לדעת ר' יוחנן בן נורי אם נתן את חבץ הכרד בידים לחוך המקוה, המים הנפשים ממנו שאז צ"ל הם. וזה נראה באמת ברור לדעתו של ר' יוחנן ב"ר אפי' בלא פשטו של הראב"ד. והשתא דאחינא להכי, הוא הדין והוא הטעם לשלג אליבא דר' ישמעאל

על פי עדותו של ר' עקיבא — בלא מיבעי' דאינו מעלה את המקוה בלא אפילו פוסל בג' לוגין — בנתינה בידים אפילו בלא כלי, משום דמים הפורשים ממנו נחשבים כמים הצלופים באוכל או בצגד או צבגום שנתלש בידיו אדם, דשאז צ"ל הם לדעת ת"ק דפליג אר' שמעון בפרק צ' במחני' דמסנא את העיט.

והנה התפארת ישראל כתב דר' יוחנן בן נורי לאו דוקא חבץ הכרד קאמר בלא אפילו חבץ הכרד, ומכל שכן שלג וכפור — אמנם למה שכתבנו כאן אין מן הצורך לומר כן.

ויהי' איך שיהי', השו"ע וכל נושאי כליו לא חשו לדעת הראב"ד בזה, ואולי כי גירסא אחרת הי' להם בספר צעלי הנפש — — — — — אס צעלי נפש אחס לאו וראו איזה דרך ישרה בשיטת צעלי הנפש זה.

וה"ה מי פירות מצטלים תורת מעין — לענין עבילת אדם — ולענין פהרת שאז צ"ל, אפילו מקוה של ארבעים סאה מי גשמים שנפסל בשנוי מראה לעבילת אדם — לא נפסל לטהר שאז צ"ל, כדחנן במ"ג פ"ז דמקואות היו צו ארבעים סאה ממלא בכתף ונותן לחוכו עד שיחזרו מראיהו למראה מים. (אף דיש לחלק בזה ולומר, דחבא חיינו מעמא משום דכשם שחמים בשרים נפסלו בשנוי מראה, כך חשאוברים אינם פוסלים בשנוי מראה, וכשחוזרת מראה מים אז מראה הבשרים וחשאוברים חוזרים כאחד.)

אמנם הסברה נראה נכונה וקרובה להאמר, דאפילו להראב"ד מעין נפסל בצו"י מי פירות — אף דאינו נפסל בפסול דמי פירות בלחודי' בלא רבי' — ועל פי זה יתיישב הא דחולין בפשיטות.

והנה שיטת ר"י בעל התוס' ודעמי' דגם מעין למכילת אדם צריכה מ' סאה — ולשון הגמרא בחולין פ"ד, כתיב מעין מים ובור מים, ופירש"י דמים אכולהו קאי — אף על מעין דלא כתיב ב' מים מפורש —

ויש כאן רמז — דאות ארבעים אחר המ"ם דאך במעין הוא יו"ד, ואות הארבעים אחר היו"ד הזה הוא מ"ם, כלומר מים — להורות על דרש חז"ל הנ"ל בדלוג ארבעים כשיטת הר"י — ולפי הנ"ל יש להוסיף — כי עשרים אותיות לפני הנו"ן דאך מעין, הוא יו"ד, ועשרים אותיות לפני יו"ד זה, הוא עוד הפעם יו"ד — כלומר יין — דהיינו יין פוסל במעין ברובו, דהיינו בעשרים — כפי שיטת הראב"ד ע"פ הדברים הנ"ל, וכפי שיטת הסוברים דרובו מיקרי במחצה על מחצה במי מעין מועטין שרבו עליהן שאובין.

והנה נודע דרבינו צעל דברי חיים זי"ע, מאוד הקפיד שלא להכשיר מקוה מפסול שאוצים שצב ע"י מי פירות, אלא דוקא ע"י חול — ויש לומר דטעמו ה' על פי דברי הראב"ד הנ"ל לחלק בין שאוצים שצאו מחמת מקוה של מי גשמים ובין שאוצים שצאו מחמת מעין — דשאוצין שצאו מחמת מי גשמים, נכשרים צשנוי מראה, כמו שטיקרו דהיינו מי גשמים צעלמס, נפסלים צשנוי מראה — אמנם שאוצים שצאו מחמת מעין, אינם נכשרים צשנוי מראה, כמו שטיקרו דהיינו מי מעין, אינם נפסלים צשנוי מראה — וידוע כי רבינו צעל דברי חיים זי"ע הקפיד צלחו הכי על מקוה שיהי' ממעין ולא מגשמים, ומה שנהג, לא נהג אלא צמעין.

— ד —

בענין מי פירות ומי צבע:

חנן צמחני' צפ"ז, אצל שאר משקין ומי פירות והליר והמוריים פעמים מעלין ופעמים שואין מעלין. כילד, מקוה שיש צו מ' סאה חסר אחת, נפל לתוכו סאה מהם, לא העלהו, ה' צו מ' סאה, נתן סאה ונטל סאה, הרי זה כשר.

ומאחר דמחני' סתמא קחני שאר משקין, משמע דגם שמן בכלל — וממחני' צעלמה מוכח כן, דקחני מורים, והוא שו מן דגים כדמפורש צנדרים פרק ו' — ואף דצתוכפתא הוצא צר"ש צריש מכלתין תניא דיש חלוק צין יין וחלב ודבש, ובין שמן שנפלו לגבא, דיין חלב ודבש צעלו צרובא — ושמן אינו יולא מידי צלחוחו אפילו צמעט.

מכל מקום נראה דהיינו דוקא בגזא — אמנם מקוה של מ' סאה שאני.
ומאחר דהיינו מפורש להיפוך — משמע דלא שני לן בשאר משקין ומי
פירות, בין עהורים ובין טמאים.

ואם יש כאן מקוה של מ' סאה, ונפלה לחובה סאה של שאר משקין ומי
פירות וליר ומורים טמאים, ונחן סאה ונעל סאה — באופן שאלו המשקין
הטמאים משלימים את המקוה — הרי זו מקוה כשרה.

והיינו טעמא משום דאף על פי שאין השקה חלה למים ולא לשאר משקים,
וכדחתן בפ"י מ"ו במכלתין — בני מילי השקה דמהני אפילו לרוב מים טמאים
במעט מים עהורים — דהיינו אפילו חלק סאה במקוה של מ' סאה — אמנם
בעול צרור ישנו אפילו לשאר משקים — וכמו שכ' במשנה ו'
פרק ו' צ"ש צד"ה כאלו לא טבל — וכדאיתא בצבחים ע"ח ע"ב, ואף דהא
איתא רק יין לבן וחלב — ה"ש צד"ה כ"ל כלל גם שמן עמהם
ע"ש. ואף בצבחים שם איתא דרוקין אפילו צרור לא נטברו, היינו
צכ"ל, משום ח"ל, ע"ש.

אבל שמן משמע מפשטא דמתני' דהיינו יולא מתורת שאר משקין
שלפי פשוטו הכונה על ו' משקין אחרוני מלבד מים — מ' משקין השנויים
גבי הכשר — וכמ"ש במשנה אחרונה — ושמן בכלל.

והשתא קשי' לי — למה הי' הצורך לגם חנוכה — הלא הי' אפשר להעיל
סאה של שמן טמא לחוך המקוה — ויטברו מכח בעול כ"ל — והלא אם
יעול אדם סאה מן המים הללו באופן שישארו אחר כך ל"ע סאה מים וסאה שמן
יהי' כאן מקוה כשרה — וכי סלקא אדעתך שהשמן הזה יהי' טמא והעובל צו
יהי' עהור.

ואי סלקא אדעתך דמתני' דפ"ז דמקואות בשאר משקין ומי פירות
ע"ה ו' ר"ן איירי, זה קשה מאוד, חדא, דהו"ל לשום אחד מן הראשונים לפרש כן,
ועוד, אי סלקא אדעתך כן, א"כ אדם טמא העובל במקוה זו יטמא את סאה של
שאר משקין, והם יחזרו ויטמאו אותו — ואלא מאי שסלקא להם בעול, והוא
הדין שעולה בעול גם למשקין טמאים.

ואי סלקא אדעתך שנאמר כאן חוזר ונעור כמו בעיפת מים טמאים בגזא
לשיטת הראב"ד, גם זה קשה מאוד — שלא מלינו כזה צמ' סאה.

ואלא שנאמר דשמן אינו נכלל בדיון שאר משקין וכתוספתא הג"ל צריש
מכלתין, א"כ קשי' מורים.

ומאחר שאין ספרים בידי אבקש אחכם לעיין בדבר.

אלא שכלאו הכי קשה — אם יהי' כאן אחר נתינת ונטילת סאה, ל"ע
סאה מים וסאה שמן — הלא לא יהי' כאן מ' סאה מ' סאה — וכתנן
בפ"ז דלריך להיות מראש מים מ' סאה — ונפל לתוכו יין ומוחל ושנו מק"ל
מראיו, הרי זה לא יטבול בו.

ומאחר שהשמן עומד בפני עצמו ואינו מתערב עם המים, הרי נשתנה
מקנת מראיו — בשלמא יין וחלב מתערבים עם המים ואפשר שיהיו כאן
כ"א סאה מים, וי"ט סאה יין לצד ויהי' כאן מ' סאה מ' סאה מים,
אבל שמן אינו מתערב — ואם כן אפילו תימא שצטל, סוף כל סוף אין כאן מראש
מ' סאה מים — ובמורים אפשר לומר ששומן דגים לבן הוא ומראהו מראה
מים — אמנם שמן זהוב הוא ואין לו מראה מים.

והנה מונח בזכרוני שיש כאן ספק בדברי האחרונים מה דינו של קיעור
(דאמסא) המתכוה ממים שאוצים — אם דינו כגליד שטחור וכשר להקוות עליו
כדברי החוספתא בפ"צ דטהרות שנפסק להלכה בסעיף ל"ב בשו"ע.

ואי תימא כן הלא היו יכולים לבשל את השמן ולהפכו לקיעור, ואחר כך
יתכוה מן הקיעור שמן עוד הפעם, ויהי' השמן טהור.

ואלא שנראה להביא רא' ממנה מפורשת במכשירין פ"ה מ"י, דקיעור
חשיב כמים ולא חשיב לגשתנה, כמ"ש הרע"ב שם דהענן העולה מן הים
כמשקה הוא חשוב.

אם כן חזינן דקיעור חשיב כמים — ואם כן משמע דקיעור העולה
ממים שאוצים דינו כמים שאוצים, ואם נהפך אחר כך שוב למים — פסול
להקוות עליו.

וגם בזה אין ספרים בידי לעיין ולראות מה צפה האחרונים בזה.

ויש לדון בזה על עשן טיטון (ציגארעטען) ציוס טוב, דלפי זה יש לומר
דחשיב הקיעור כמו ש' — מאחר שקיעור של מים חשיב כמו מים, אם כן
קיעור של טאבאק חשיב כמו טאבאק, וגמלא שהוא אוכל נפש צאכילה
ממש, ועיינו בזה.